

ні основних товарних груп, які експортуються та імпортуються: в експорті переважають мінеральні ресурси, деревина, пластмаси, а імпортується готові товари – харчові продукти, текстильні матеріали та вироби з них, недорогочінні метали, машини та обладнання, засоби транспорту. Аналогічна ситуація спостерігається й у сфері послуг: найвищі рівні експорту та імпорту в обробній промисловості, в сфері транспорту зв'язку при водночас надзвичайно низькому рівні розвитку інших послуг. Тому необхідно перерахувати програми розвитку регіонів України для реорганізації виробничої системи, яка склалася, з метою сприяння рівномірному роз-

витку областей, що дозволить уникнути значних диспропорцій в господарстві нашої держави.

1. Пирог О. В. Оцінка експортного потенціалу регіонів України / О. В. Пирог, А. І. Зацепило // Економічний простір. – 2009. – № 24. – С. 144-152.

2. Дані з офіційного сайту Державного комітету статистики України [Електронний-ресурс] // ГСУ в Івано-Франківській області. Статистична інформація за 2003-2011 рр. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Зовнішня торгівля Івано-Франківська демонструє позитивну динаміку [Електронний-ресурс] / Правда.if.ua. – Режим доступу: <http://pravda.if.ua/news-32649.html>.

The analysis of export potential of Ivano-Frankivsk region and predicted trends in the structure of exports and imports of goods and services.

УДК 63:338.43(477.8)

Сус Т. Й.

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Розглянуто стратегію сталого розвитку рівнинної частини Карпатського регіону. Проаналізовано проблеми сталого розвитку рівнинної, передгірської та гірської частини регіону. Запропоновано шляхи вирішення проблеми утилізації твердих побутових відходів в сільській місцевості.

Ключові слова: регіон, сталий розвиток, сільські території, екологічне землеробство, тверді побутові відходи.

І. Вступ. Розвиток сільських територій Карпатського регіону відбувається в період трансформації економіки та переходу до ринкових умов господарювання. За роки незалежності в Карпатському регіоні здійснено глибокі структурні реформи, докорінно перебудовано земельні й майнові відносини, ведеться цілеспрямована підготовка до функціонування ринку землі. Структурних змін зазнав лісгосподарський комплекс. В процесі трансформаційних перетворень створюються нові організаційно-правові структури ринкового типу, проте стагнація економіки та світова фінансова криза не дозволили досягнути запланованих результатів. В той же час незавершеність реформ та відсутність чіткої стратегії сталого розвитку Карпатського регіону на далеку перспективу призвели до зростання напруженості на ринку праці, занепаду непроперобної галузі, деструктивного розвит-

ку сільського господарства, орієнтованого на високорентабельні монокультури та концентрацію виробництва шляхом створення потужних агрохолдингів.

ІІ. Постановка завдання. Протягом тривалого часу сільські території перебувають у центрі уваги органів місцевого самоврядування та виступають об'єктом трансформаційних перетворень. Однак стан їх економічної, соціальної й екологічної складових не відповідає суспільним очікуванням. У зв'язку з цим постає питання необхідності системного підходу до розробки стратегії сталого розвитку сільських територій та аналізу проблемних питань, що заважають її реалізації.

Проблемам сталого розвитку приділяється значна увага як з боку вітчизняних так і зарубіжних вчених. Серед них Л. Абалкін, Х. Каравелі, М. Кларк, П. Саблук, Ю. Лупенко, М. Орлатий, В.Кравців, А. Сігайов та ін.

Л.Абалкін розглядає формування парадигми сталого розвитку на основі впровадження альтернативної деструктивній політиці моделі соціально-економічної системи сільського розвитку, яка базується на ринково-конкурентних цінностях [1].

А. Сігайов розглядає сталість аграрної сфери з позиції ефективного відновлення і збереження корисних властивостей земельних ресурсів та конкретизує першочергові заходи з реалізації концепції сталого розвитку [2]. Про-

блеми екологізації сільського господарства України та формування сталого агроекологічного розвитку розглянуто в працях М. Маліка, М. Хвесика, В. Скальського, Є. Милованова, О.Ходаківської, Г. Зайчук та ін. В той же час пов'язування сталого розвитку сільських територій виключно з аграрною сферою є помилковим і не враховує регіональні аспекти та їх особливості в сучасних умовах.

Виходячи з цього, мета дослідження – розглянути особливості та проблеми сталого розвитку сільських територій Карпатського регіону.

III. Результати. Карпатський макрорегіон об'єднує Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську та Чернівецьку області і займає майже 10% земельної площі України, де проживає 13% населення і виробляється 12% продукції сільського господарства.

За характером рельєфу Карпатський макрорегіон поділяється на три частини: рівнинну, передгірську (Передкарпаття) і гірську (Карпати). Виходячи з рельєфу місцевості, спеціалізації сільгоспвиробництва та його ролі в соціально-економічному розвитку сільських територій пріоритетні напрямки стратегії сталого розвитку, згідно вказаного поділу, будуть дещо відмінними. В той же час необхідно відмітити, що відмінності в стратегії сталого розвитку повинні враховувати сильні сторони та можливості кожного сільського територіального утворення і забезпечити високу конкурентоспроможність Карпатського макрорегіону. Сукупність цих трьох стратегій передбачає як спільні так і відмінні напрями. Зокрема, для рівнинної та передгірської частин макрорегіону спільними є екологічне сільгоспвиробництво та впровадження енергозберігаючих технологій в рослинництві та тваринництві. Пріоритетними напрямками в гірській частині повинні бути наближене до природи лісівництво та лісопереробка, а також розвиток туризму і рекреаційних послуг.

В рівнинній частині Карпатського макрорегіону стратегія сталого розвитку повинна базуватися на:

1. Екологічному сільськогосподарському виробництві;
2. Наданні екосистемних послуг (сільський зелений туризм);
3. Розвитку відновлюваних джерел енергії та впровадженні енергозберігаючих технологій в рослинництві і тваринництві;
4. Розбудові комунальної сфери на засадах сталого розвитку;

5. Науковому забезпеченню реалізації стратегії.

Аналізуючи регіональні програми розвитку аграрного сектора та сільських територій регіону [3, 4] слід відмітити, що в них фрагментарно передбачені заходи стосовно сталого розвитку сільських територій, вони фінансово не забезпечені і не носять системного характеру. Такі програми в своїй більшості носять декларативний характер, що зумовлено відсутністю звітності та відповідальності за їх реалізацію. Наслідком реалізації програм соціально-економічного розвитку її автори вбачають у забезпеченні продовольчої безпеки та зростанні обсягів виробництва в рослинництві і тваринництві без врахування світових тенденцій з екологізації виробництва, в першу чергу, сільськогосподарського. Вказаний підхід та половинчастість реформ на селі породжує цілий ряд проблем та протиріч загальносвітовим тенденціям суспільного розвитку.

Проблеми впровадження стратегії сталого розвитку в рівнинній частині макрорегіону:

1. Розвиток сільськогосподарського виробництва, яке базується на інтенсивних технологіях з використанням широкого спектру хімічних засобів захисту рослин та мінеральних добрив;
2. Відсутність дієвого контролю за дотриманням заборони на вирощування сільськогосподарських культур які містять ГМО;
3. Будівництво потужних свинокомплексів, які негативно впливають на стан довкілля;
4. Розвиток ерозійних процесів та агрохімічна деградація ґрунтів;
5. Високий рівень розораності території;
6. Накопичення промислових і побутових відходів, засмічення території в населених пунктах, на берегах річок, у лісових насадженнях, вздовж автодоріг, залізниць;
7. Низький рівень будівництва водопровідно-каналізаційних мереж та скидання неочищених стоків в річки та потічки;
8. Недостатній рівень екологічної освіти.

Першочерговими заходами необхідно впроваджувати агроекологічні паспорти для оцінки реального стану сільськогосподарських угідь та на їх основі здійснювати ряд заходів по зупинці ерозійних процесів та зниженню родючості ґрунту. В процесі складання агроекологічних паспортів необхідно розробити програму залуження та заліснення найбільш еродованих та низькопродуктивних земель. На сьогоднішній день важливим елементом стратегії сталого роз-

нитку є здійснення процесу екологізації сільськогосподарського виробництва на основі поступового і послідовного впровадження систем агрономічних, технологічних, економічних та управлінських рішень направлених на підвищення ефективності використання природних ресурсів, в першу чергу земельних. Головна мета стратегії-покращення або хоча б стабілізація якісних характеристик сільськогосподарських угідь, збереження агроландшафтів та виробництво екологічно чистої продукції.

Другою важливою проблемою є низький розвиток комунальної сфери на селі, зокрема відсутність чіткої системи збору та утилізації сміття, очистки каналізаційних стоків. Не менш важливою, на нашу думку, стає проблема неконтрольованого засмічення посівів сільськогосподарських культур ГМО. Безперервна екологічна освіта серед сільського населення регіону дозволить зважено підходити до прийняття рішення стосовно будівництва виробничих об'єктів та захищати своє конституційне право на чисте довкілля.

Проблеми впровадження стратегії сталого розвитку в передгірській частині макрорегіону:

1. Зниження лісистості у 2-3 рази порівняно з науково-обґрунтованими нормами;
2. Активізація небезпечних геодинамічних процесів;
3. Розвиток ерозійних процесів внаслідок розчурювання земель на схилах більше 5 градусів;
4. Розселення людей і забудова територій без врахування вимог природоохоронного законодавства;
5. Відсутність системного підходу та інтегрального управління природними ресурсами, недостатнє екологічне обґрунтування обсягів використання ресурсів.
6. Недостатнє екологічне обґрунтування розвитку сільського зеленого туризму.

Основні проблеми впровадження стратегії сталого розвитку в гірській частині Карпатського макрорегіону:

1. Порушення технології лісозаготівель, переважання наземного тракторного трелювання деревини, захарашення русел водотоків;
2. Недосконалість технологій деревообробки: наявність відходів;
3. Низький рівень впровадження лісівництва наближеного до природи;
4. Забруднення територій вздовж туристичних маршрутів побутовими відходами;

5. Відсутність системи поводження з побутовими відходами для жителів гірської місцевості;

6. Забудова природоохоронних територій;

7. Будівництво міні ГЕС на гірських ріках з порушенням природоохоронного законодавства.

Проблеми сталого розвитку сільських територій необхідно розглядати не тільки з позиції суб'єктів господарювання-фермерських, колективних господарств, агрохолдингів, виробничих підприємств, а й домогосподарств, які здійснюють сільськогосподарську та інші види діяльності.

В сільських домогосподарствах слід вирішити наступні проблеми:

1. Поводження з твердими побутовими відходами;
2. Забруднення атмосферного повітря в результаті спалювання рослинних решток та побутового сміття;
3. Надмірне захоплення хімічними засобами захисту рослин та мінеральними добривами, що призводить до забруднення сільськогосподарської продукції та довкілля;
4. Скидання неочищених стоків з високим вмістом миючих та інших засобів побутової хімії в найближчі канали;
5. Низький рівень екологічної освіти населення.

Злободенною проблемою для сільських територій Карпатського макрорегіону є проблема збору і утилізації сміття. Першочерговими заходами, на нашу думку, повинно бути законодавче врегулювання питання маркування на всіх споживчих товарах, упаковці, медикаментах, засобах гігієни відповідним знаком їх вплив на навколишнє природне середовище. Необхідно для кожного виду маркування розробити цілісну систему збору та утилізації.

Комплексна система управління відходами повинна враховувати регіональні особливості:

1. Переважання сільського населення над міським.
2. Висока густина населення в рівнинних районах області і відповідно висока концентрація ТПВ на одиницю площі.
3. Низька концентрація поселенської мережі в гірських районах та накопичення значної кількості сміття вздовж туристичних маршрутів.
4. Орієнтація економіки регіону на пріоритетний розвиток туристично-рекреаційної галузі, що висуває підвищені вимоги стосовно збору та утилізації сміття, забезпечення санітарно-екологічного благополуччя.

5. Високий рівень безробіття серед сільсько-го населення створює передумови для стимулювання розвитку підприємницької діяльності по збору та утилізації ТПВ [5].

Важливу роль в вирішенні питання утилізації твердих побутових відходів повинні відігравати органи місцевого самоврядування та державні органи влади. На нашу думку, першочерговими повинні бути рішення про видачу ліцензій на збір і комплексну переробку вторинної сировини, а не окремих її видів. Всім суб'єктам підприємницької діяльності припинити дію ліцензій на збір лому чорних і кольорових металів, а видавати ліцензії тільки тим підприємствам, які крім вказаної сировини прийматимуть макулатуру, склобій, поліетилен, відпрацьовані джерела постійного струму, автопокришки. Такі підприємницькі структури звільнити від плати за видачу ліцензії та від податку на землю. На державному рівні внести зміни в Податковий кодекс, щодо пільгового оподаткування даного виду підприємницької діяльності та розглянути можливість бюджетної підтримки для закупівлі сучасного технологічного обладнання, впровадження сучасних логістичних схем по збору вторинної сировини від фізичних та юридичних осіб.

Для створення попиту на вторинну сировину необхідно виділяти дотації переробним та іншим виробничим підприємствам, які використовують її при виготовленні продукції. Сума дотацій та інших преференцій повинна бути пропорційною кількості вторинної сировини, яку використовує підприємство.

Такий підхід до вирішення проблеми твердих побутових відходів дозволить створити попит на вторинну сировину, зменшити забруднення навколишнього природного середовища та

створити додаткові робочі місця для сільських жителів Карпатського макрорегіону.

ІV. Висновки. Розробка та впровадження стратегії сталого розвитку в Карпатському макрорегіоні дозволить прискорити соціально-економічний розвиток сільських територій, створити сприятливе життєве середовище та підвищити інвестиційну привабливість. Нагальною, на нашу думку, є проблема поводження з ТПВ і її вирішення дозволить: промисловості – одержати додаткові ресурси; населенню-чисте та здорове довкілля.

1. Абалкин Л. И. Экономическая политика и ее ответственность за развитие науки (методологические размышления)/Л.И. Абалкин//Экономист. – 2004. – № 5. – С. 3-7.

2. Сігайов А. О. Концептуальні аспекти парадигми сталого розвитку аграрної сфери/ А. О. Сігайов // Економіка АПК. – 2012. – № 6. – С. 106-109.

3. Комплексна програма:»Перспективи агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Івано-Франківської області у 2005-2010 роках та на період до 2015 року. – Івано-Франківська обласна державна адміністрація. – Івано-Франківськ, 2005. – 45 с.

4. Програма збереження та нарощування поголів'я великої рогатої худоби в Івано-Франківській області на період до 2020 року. – Головне управління агропромислового розвитку та продовольства Івано-Франківської ОДА, 2011. – 15 с.

5. Сус Т. Й. Регіональні проблеми утилізації сміття в сільській місцевості //Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Науковий збірник / За ред. І. Г. Ткачук. Вип. ІV. - Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2008. – Т. 2. – С. 312-317.

Strategy of steady development of flat part of region of Carpathians is considered. The problems of steady development of flat, pre-mountain and mountain part of region are analysed. The ways of decision of problem of utilization of hard domestic wastes are offered in rural locality.

УДК 332.1:323.3

Вусятицька М. П.

НОВА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

У статті розглянуто проблеми конкурентоспроможності регіону та використання конкурентних переваг при визначенні стратегічних напрямів його розвитку. Особлива увага приділяється формуванню нової моделі соціально-економічного розвитку регіону, що дозволить ефективно відповідати на економічні, соціальні та екологічні проблеми в посткризовий період.

Ключові слова: регіон, економічний розвиток регіону, конкурентоспроможність регіону, конкурентні переваги регіону, бюджетні інвестиції.

І. Вступ. Загальноприйнятим є твердження, що основа конкурентоспроможності економіки на рівні регіону полягає у регіональній концентрації чинників виробництва: розміщення в одному місці виробників, постачальників матеріальних ресурсів, інфраструктури, людських ресурсів, освітніх і дослідницьких закладів [1, с. 52].

За М. Портером, конкурентоспроможність регіону – це продуктивність використання ре-